

Kommunal planstrategi

2024 – 2027

Tydal kommune

INNHold

1.0 INNLEDNING	3
1.1 Kommunal planlegging	3
1.1 Hva er kommunal planstrategi	4
1.2 Prosess	4
1.3 Virkning av planstrategien	4
2.0 NASJONALE FORVENTNINGER	4
3.0 REGIONALE FØRINGER OG PLANER.....	5
4.0 TYDAL KOMMUNES LANGSIKTIGE MÅLSETNINGER	6
5.0 STATUS 2024 TYDAL KOMMUNE.....	7
5.1 Demografi	7
5.1.1 Status i dag	7
5.1.2 Befolkningsframskriving	8
5.1.3 Arbeid og arbeidsledighet	8
5.2 Kommuneøkonomi	9
5.2.1 Kommunens driftsinntekter	9
5.2.2 Kommunens driftsutgifter	9
5.2.3 Langsiktig lånegjeld og finansutgifter	9
5.2.4 Kommunens netto driftsresultat	10
5.2.5 Disposisjonsfond	10
5.2.6 Oppsummering kommuneøkonomi	11
6.0 TJENESTETILBUD	11
6.1 Oppvekstsektoren	11
6.1.1 utfordringer	12
6.1.2 Muligheter	13
6.2 Helse- og omsorgssektoren	13
6.2.1 Muligheter	13
6.2.2 utfordringer	14
6.3 Teknikk, landbruk og miljø	17
6.3.1 Bakgrunn	17
6.3.2 Muligheter i sektoren	18
6.3.3 utfordringer	18
6.4 Interkommunale samarbeid	19
7.0 TYDALSSAMFUNNET.....	20
7.1 Ung i tydal	20
7.2. Arbeid i Tydal	21

7.3 Trivsel, bolyst, friluftsliv og kultur	22
7.4 Eldre i Tydal	23
7.5 Folkehelse med satsingsområder for Tydal	23
SATSINGSOMRÅDER FOR FOLKEHELSEN I TYDAL:.....	24
7.6 Samfunnsikkerhet og beredskap	25
7.6.1 Status	25
8.0 KLIMA OG MILJØUTFORDRINGER.....	26
9.0 NATURMANGFOLD.....	27
10.0 LANDBRUK, REINDRIFT OG JORDVERN.....	29
10.1 Landbruk.....	29
10.2 Reindrift.....	30
11.0 OPPSUMMERING KUNNSKAPsgrunlaget.....	31
12.0 PRIORITERTE PLANOPPGAVER I PERIODEN 2024-2027.....	33
12.1 Arealplan	33
12.2 Samfunnsplanen	33
12.3 Andre planoppgaver	33

1.0 INNLEDNING

1.1 KOMMUNAL PLANLEGGING

Kommunal planlegging er et tverrfaglig fagområde som går mellom offentlig administrasjon, samfunnsøkonomi og samfunnsgeografi. Faget handler om effektiv bruk av landressurser og plassering av menneskelige aktiviteter, infrastruktur og befolkning. Gjennom kommunal planlegging skal kommunene legge opp til en ønsket utvikling av kommunen ut fra forventet utvikling og overordnede målsetninger.

Det meste av slike utviklingsplaner er lagt til kommunene. Det er kommunen som er det offentlige organet som er nærmest befolkningen, og kommunen blir derfor naturlig den viktigste aktøren i samfunnsutviklingen. Sammen med lokale næringsaktører, interessegrupper, lag foreninger og regionale og nasjonale aktører skal kommunen legge opp til medvirkning i utviklings sakene.

Kommuneplanen er det viktigste verktøyet for kommunen. Kommuneplanen skal bestå av en samfunnsdel og en arealdel. Noen kommuner velger å lage en felles plan, mens andre velger å dele opp kommuneplanen i en kommunal samfunnsplan og en kommunal arealplan. I tillegg til kommuneplanene er kommunene pålagt å utarbeide økonomiplan med årlig rullering, og en planstrategi for hver valgperiode.

1.1 HVA ER KOMMUNAL PLANSTRATEGI

Planstrategien er et strategisk dokument som tar for seg kommunens planverk og vurderer det opp mot utviklingstrekk, utfordringer og ønsket utvikling av kommunen. På bakgrunn av dette skal kommunal planstrategi vise hvilke planer kommunen har som bør revideres, eller ha ekstra fokus på, for å nå kommunens overordnede målsetninger. Det politiske nivået i kommunen kan gjennom dette dokumentet bestemme hvilke planer som skal prioriteres i deres valgperiode for å møte kommunens behov.

Det er ingen formkrav for utarbeidelsen av kommunal planstrategi, men den bør omfatte en drøfting av kommunens strategiske valg knyttet til samfunnsutvikling, langsiktig arealbruk, miljøutfordringer, sektorenes virksomheter og en vurdering av kommunens planbehov i valgperioden. Planstrategien skal også ta for seg regionale og nasjonale forventninger til kommunal planlegging og nabokommuner, regionale og nasjonale myndigheter skal kunne uttale seg i arbeidet. Ved behandling skal kommunestyret ta stilling til om gjeldende kommuneplaner, eller deler av disse skal revideres, eller om de skal videreføres uten endring. Forslag til vedtak skal gjøres offentlig minst 30 dager før kommunestyrets behandling.

1.2 PROSESS

Kommunal planstrategi utarbeides og vedtas innen ett år etter nyvalgt kommunestyre. Dokumentet utarbeides hvert fjerde år og skal vedtas av nytt kommunestyre innen ett år etter konstituering.

Planstrategien setter et sterkt fokus på at planleggingen skal være behovsstyrt og ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig. Bestemmelsen om utarbeiding av planstrategi finnes i plan og bygningsloven § 10-1.

1.3 VIRKNING AV PLANSTRATEGIEN

Planstrategien er ikke en plan i seg selv, men et viktig verktøy for politisk styring av kommunen. Dette er et dokument som skal vise kommunestyrets satsingsområder i valgperioden. Det er også en bestilling til administrasjonen om hvilke planer som skal prioriteres og revideres i valgperioden.

Planstrategien er ingen plan og er ikke rettslig bindende. Det er ingen innholds- eller formkrav, og kommunene kan utarbeide den etter behov. Med bakgrunn i dette er det heller ikke innsigelsesmulighet på kommunenes planstrategier.

2.0 NASJONALE FORVENTNINGER

Hvert fjerde år legger regjeringen fram nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging for å fremme en bærekraftig utvikling i hele landet (*Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027, kongelig resolusjon 20. juni 2023*).

Fylker og kommuner skal sørge for at de nasjonale forventningene blir fulgt opp i planstrategi og planer. Regjeringen vil legge til rette for bosetting, næringsutvikling og et godt tjenestetilbud i bygd og by i hele landet. Det er særskilt viktig å sikre at det legges til rette for vekst og utvikling i områder med svak eller negativ befolkningsutvikling.

Regjeringen legger vekt på fem store utfordringer:

- Samordning og samarbeid i planleggingen
- Trygge og inkluderende lokalsamfunn
- Velferd og bærekraftig verdiskaping
- Klima, natur og miljø for framtida
- Samfunnssikkerhet og beredskap

FNs 17 bærekraftsmål, som Norge har sluttet seg til, legges til grunn for de nasjonale forventningene. Dette er et felles vegkart for å utrydde fattigdom, bekjempe forskjeller og stoppe klimaendringene innen 2030. Et viktig prinsipp er at ingen skal utelates, og de mest sårbare gruppene må derfor prioriteres i planleggingen. Regjeringen forventer at fylkeskommunene og kommunene legger bærekraftsmålene, de nasjonale klima- og miljømålene og lokalt folkestyre til grunn for samfunns- og arealplanleggingen, og legger til rette for trygge, bærekraftige og levende lokalsamfunn i hele landet.

3.0 REGIONALE FØRINGER OG PLANER

TRØNDELAG FYLKE

Trøndelag fylkeskommune jobber med en ny planstrategi som skal vedtas i 2024. Planstrategien er tett knyttet til Trøndelagsplanen. Trøndelagsplanen er den langsiktige planen for fylket som er førende for alle andre planer og strategier i Trøndelag mot 2030, mens den regionale planstrategien er styrende på kort sikt i fylkestingsperioden 2024-2027. Sammen utgjør Trøndelagsplanen og regional planstrategi 2024-2027 en felles utviklingsplan for Trøndelag i de kommende årene. Strategien skal beskrive utfordringer, muligheter og satsingsområder, og hvilke spørsmål som skal løses gjennom planer. Fylkestinget vedtok i februar 2024 at følgende satsingsområder skal legges til grunn for utarbeidelse av ny regional planstrategi for 2024-2027:

- Trøndelag tar sitt ansvar for klima- og naturutfordringene

- En god samfunnsberedskap i et trygt, helsefremmende og inkluderende Trøndelag
- Trøndelag har nok arbeidskraft og rett kompetanse for å møte et arbeids- og næringsliv i endring

Viktige tema for samfunnsutviklingen:

- Demografi
- Folkehelse
- Klima, natur og areal
- Verdiskaping og kompetanse
- Energiforsyning
- Samfunnssikkerhet
- Samferdsel og infrastruktur
- Økonomiske rammebetingelser for offentlig sektor

På trondelagfylke.no ligger det en oversikt over regionale planer og handlingsprogram, samt regionale strategier og handlingsplaner som gjelder for Trøndelag.

4.0 TYDAL KOMMUNES LANGSIKTIGE MÅLSETNINGER

Planstrategien vil forholde seg til målsetningene fastsatt i Kommuneplanens samfunnsdel (2018-2028) for Tydal kommune. Tydal kommune har mange målsetninger, og flere av disse er fastsatt i andre planer eller arbeidsdokument. Disse er like gjeldende nå som før, men for et dokument som planstrategien er det viktig å dra de store linjene for utvikling. Kommuneplanens samfunnsdel har følgende hovedmålsetning:

«Lokalsamfunnet Tydal skal bestå og utvikles på en bærekraftig måte til det beste for bygdas innbyggere, hyttefolk og tilreisende».

For å utdype hovedmålsettingen er samfunnsdelen delt opp i flere underkapitler med egne målsetninger og forslag til tiltak. Delmålene er som følger:

- **«Uavhengig av fremtidig kommunestruktur skal Tydal ha:**
  - **Lokalt tilpassede kommunale tjenester til innbyggerne**
  - **Samfunnsutvikling på lokalt nivå**
  - **Et levende lokaldemokrati med lokal beslutningsmyndighet»**
- **«Trivsel og bolyst skal prege lokalsamfunnet og bidra til en positiv befolkningsutvikling i Tydal»**
- **«Tydals fortrinn skal utnyttes til å utvikle et moderne og nyskapende lokalsamfunn med arbeid til alle»**
- **«Lokale naturressurser skal forvaltes på en bærekraftig måte, med hensyn til areal, miljø og klima»**

Under hvert delmål er det også utarbeidet strategier som er ment som hjelpemiddel for å nå målene. Disse vil ikke bli gjengitt direkte i planstrategien, men det forventes at samfunnsplanen er kjent og ligger til grunn ved vedtak om ny planstrategi.

5.0 STATUS 2024 TYDAL KOMMUNE

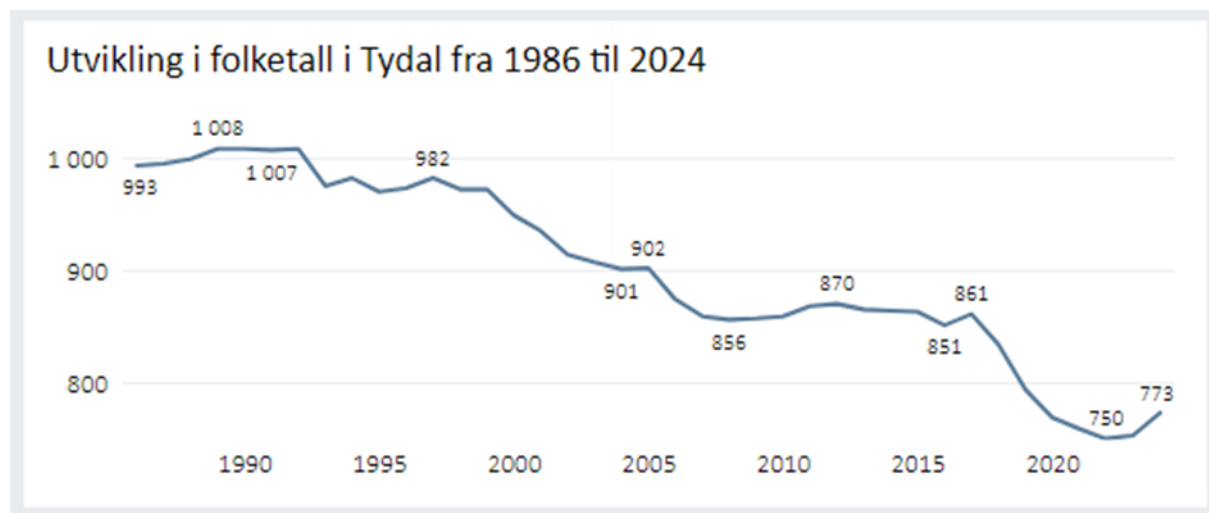
5.1 DEMOGRAFI

Demografi er synonymt med befolkningslære. Innenfor begrepet er det studier som går på menneskelige befolkninger, deres størrelse, sammensetting og vekst. Kjennskap til demografi gir kommunen en god oversikt over trender i samfunnet. Demografikjennskap er viktig for alle kommuner, men kanskje spesielt viktig for små innlandskommuner med få innbyggere. Dette med bakgrunn i at små endringer i kommuner med få innbyggere kan medføre relativt store endringer i tjenesteytingen. Dette kan for eksempel være en ressurskrevende bruker i helsesektoren. Slike variasjoner vil ikke slå like hardt ut i større kommuner med større robusthet i tjenestene.

I små kommuner kan det være utfordrende å lese statistikken siden små endringer i antall vil medføre store endringer i statistikken. Relativt få personer kan gi store prosentvise utslag. Dette kan gi et feil bilde av kommunen, og det kan medføre at feil tiltak iverksettes.

En annen følgeeffekt av dette er at det i små kommuner er vanskeligere å forutse utvikling. Med et større datagrunnlag er det større sjanse for at dataene følger sammenlignbare områder og utviklingstrekk. I mindre datasett kan noen tilfeldige hendelser påvirke statistikken. Dette vil slå sterkt ut i for eksempel befolkningsframskrivninger. Det er viktig å understreke at tallene som skal vise utvikling frem i tid har en stor usikkerhet. Historiske tall er derimot sikre.

5.1.1 STATUS I DAG

Figur 1. Viser utviklingen i folketall fra 1990 til i dag. Tallene er hentet fra trondelagital.no. Tydal har hatt en sterk nedgang i antall innbyggere over mange år. Som tabellen viser, har det vært en svak positiv utvikling det siste året.

Utvikling i folketallet bestemmes av to forhold. Det første er tilflytting og fraflytting. Det andre er dødsfall og fødsler. Er det like mange personer som flytter inn i kommunen som det er folk som

flytter ut, og det er likt antall dødsfall og fødsler, vil vi ha en stabil befolkning. Er det derimot flere av den ene enn den andre gruppen vil vi få en endring i folketallet i kommunen.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fødte	6	5	7	6	4	7
Døde	11	12	8	11	13	6
Fødselsoverskudd	-5	-7	-1	-5	-9	1
Innflyttinger	18	23	19	29	36	54
Utflyttinger	53	41	28	33	24	35
Nettoinnflytting	-35	-18	-9	-4	12	19

Tabell 1: viser antall fødte, døde, innflytting til kommunen og utflytting fra kommunen. Tabellen viser et fødselsunderskudd de fem første årene og fødselsoverskudd i 2023. Det har vært en negativ nettoinnflytting de første fire årene og dette har medført størst reduksjon i innbyggertallet i kommunen. I 2022 og 2023 har det vært en positiv nettoinnflytting. En medvirkende årsak til den positive utviklingen er bosetting av flyktninger fra Ukraina.

5.1.2 BEFOLKNINGSFRAMSKRIVING

Befolkningsframskrivingen for Tydal kommune viser en nedgang i folketallet. Etter SSB sine prognoser vil folketallet i Tydal være på 735 personer i 2030, 729 personer i 2040 og 718 personer i 2050. Dette er framskrivingene fra juli 2022. Neste oppdatering kommer i juni 2024.

	Hovedalternativet (MMMM)			Lav nasjonal vekst (LLML)			Høy nasjonal vekst (HHMH)		
	2030	2040	2050	2030	2040	2050	2030	2040	2050
5033 Tydal	735	729	718	717	684	646	753	771	790

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2: viser befolkningsframskriving basert på SSBs prognose. Det er tre prognoser hhv. Hovedalternativet, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst. Tallene inneholder stor usikkerhet.

5.1.3 ARBEID OG ARBEIDSLEDIGHET

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sysselsatte etter bosted	15-74 år	469	458	445	428	411	391	377	381	369

Sysselsatte etter arbeidsted	15-74 år	380	373	355	354	366	351	338	332	331
------------------------------	----------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Tabell 3: Antall sysselsatte i kommunen går ned. Arbeidsledigheten er veldig lav, og det oppleves krevende å få rekruttert til ledige stillinger. Tilgangen på personell er en knapphetsfaktor innen flere fagområder. Denne situasjonen er ikke ny, men utfordringene oppleves å være kraftig tiltakende. Blant annet har erfaringene fra koronapandemien tydeliggjort avhengigheten av innleid personell, særlig fra utlandet. I konkurranse med hele kommune Norge er det viktig at Tydal kommune legger til rette på alle områder for at nødvendig arbeidskraft søker seg hit.

5.2 KOMMUNEØKONOMI

5.2.1 KOMMUNENS DRIFTSINTEKTER

Kommunen har en rekke inntektskilder; skatteinntekter fra inntekt og formue, naturressursskatt, statlige overføringer (rammetilskudd, øremerkede tilskudd mv.), gebyrinntekter, renteinntekter, eiendomsskatt fra kraftanlegg og konsesjonskraftsinntekter m.m. Det som påvirker kommunens driftsinntekter mest, er befolkningsutviklingen- og sammensetningen (endringer i aldersgruppene).

Kommunens økonomi har de tre siste årene bedret seg betraktelig. Bakgrunnen for det er en sterk økning i nettoinntektene fra salg av konsesjonskraft fra og med 2022. I 2023 fikk kommunen et meget godt netto driftsresultat forårsaket først og fremst av historisk høye konsesjonskraftinntekter på 26,5 mill. kr. Sammen med eiendomsskatteinntektene er dette imidlertid inntekter som svinger mye fra år til år.

Inntekter som følge av kompensasjoner og erstatninger fra kraftutbygging, og kraftproduksjon (eiendomsskatt, konsesjonskraft, konsesjonsavgift og naturressursskatt) er svært viktig for kommunen. Dette er en økonomisk kompensasjon for at kommunen har avgitt store naturressurser hvor mange av naturinngrepene er irreversible. Eiendomsskattene og konsesjonskraftinntektene varierer mye fra år til år. I 2021 utjorde de 25 mill. kr mens de i 2023 utgjorde hele 51 mill. kr tilsvarende 25 % av driftsinntektene. Årsaken til den store økningen skyldes hovedsakelig etableringen av Tydal Data Center AS som fører til at kommunen kan ta ut all tilgjengelig konsesjonskraft på 110 GWH.

5.2.2 KOMMUNENS DRIFTSUTGIFTER

Sektorenes utgiftsbehov vurderes med utgangspunkt i befolkningsprognosene og eventuell kjennskap til særskilte behov ved befolkningen. Det gjøres vurderinger rundt hvordan befolkningssammensetningen vil påvirke tjenestebehovet og utgiftene.

Lønn og sosiale utgifter

Kommunesektoren har en rekke utgifter knyttet til tjenesteproduksjon hvor lønn og sosiale omkostninger er de desidert største og utgjorde 88,7 mill. kr i 2023. Personalinnsats er kommunens klart største og viktigste ressurs. Kommunen hadde 103 årsverk ved utgangen av 2023.

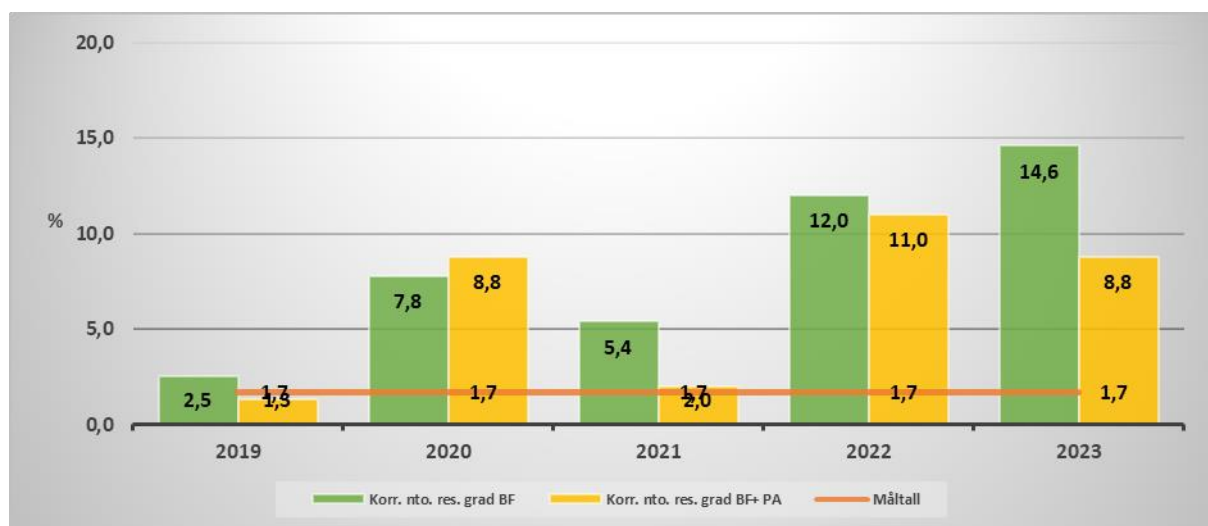
5.2.3 LANGSIKTIG LÅNEGJELD OG FINANSUTGIFTER

Tydal kommune har lav driftsbelastende langsiktig gjeld. Kommunens driftsbelastende lånegjeld var ved utgangen av 2023 på 53 mill. kr tilsvarende 26,4 % av driftsinntektene.

Lav driftsbelastende lånegjeld fører også til relativt sett lave finanskostnader som påvirker kommuneøkonomien positivt. Kommunen har også god likviditet som fører til betydelige renteinntekter. Netto driftsbelastende finanskostnader har sunket de tre siste årene og har blitt så lav at de i 2023 ikke belastet netto driftsresultat. En del av årsaken til det er at kommunen har skjøvet på store investeringer i bygningsmassen. Det vil endre seg når prosjektet helse- og administrasjonsbygg skal realiseres. Nye finanskostnader skal i vesentlig grad finansieres ved reduserte driftsutgifter til gammel bygningsmasse.

5.2.4 KOMMUNENS NETTO DRIFTSRESULTAT

Netto driftsresultat viser hvor stor del som kan brukes til å finansiere nye investeringer og avsetninger. Netto driftsresultat er den beste indikatoren på økonomisk balanse i kommunesektoren, som igjen er viktig for å sikre et godt og stabilt tjenestetilbud. Tallet må være positivt for at kommunen skal ha økonomisk bæreevne til å finansiere investeringer og avsetninger.

Figur 2: viser utviklingen i netto driftsresultat de siste 5 årene. Figuren viser en jevn økning i netto driftsresultat fra 2019 til 2023 med ett svakt år i 2021.

Korrigert for bundne driftsfond ble netto driftsresultat ble i 2023 på hele 14,6 %. Korrigerer man i tillegg for premieavviket utgjorde netto driftsresultat 8,8 % i 2023. Begge resultatene er betydelig over måltallet på 1,7 %, og anses som et meget godt resultat.

5.2.5 DISPOSISJONSFOND

Kommunen har et stort disposisjonsfond som ved utgangen av året utgjorde 44,8 % av driftsinntektene eller 89,8 mill. kr. Kommunen har med det bra økonomisk handlefrihet. Relativt stor beholdning av disposisjonsfond gjør at kommunen også har god likviditet. Det er viktig å opprettholde en høy beholdning på fondet som buffer ved et eventuelt driftsunderskudd, svingninger i økonomien og som egenkapital i investeringer.

5.2.6 OPPSUMMERING KOMMUNEØKONOMI

Selv om kommuneøkonomien nå bedres betydelig, må det fortsatt være stort fokus på omstilling og effektivisering av tjenestene. Bedring av kommuneøkonomien vil gjøre kommunen mer robust. Det gir større muligheter til å møte fremtidens utfordringer og legge til rette for vekst og utvikling. Samtidig gir det muligheter til større grad av vedlikehold av bygg og anlegg samt å realisere nødvendig infrastruktur i det kommunale tjenestetilbudet.

Skal kommunen klare å gi effektive tjenester av høy kvalitet er det en forutsetning at det er gode og tilrettelagte lokaler som er samlokalisert for å gi mest mulige synergier både faglig og bygningsmessig.

Det vil alltid være usikkerhet om de økonomiske rammebetingelsene for kommunen da det er mange forhold som kommunen ikke styrer selv. De økonomiske rammebetingelsene for kommunen de nærmeste årene ser bedre ut enn for noen år siden da mengden konsesjonskraft som kommunen kan selge har økt kraftig, og derav også driftsinntektene.

For nærmere informasjon om kommunens økonomi vises det det årsregnskapet og årsberetninga for 2023 samt økonomiplanen for 2024 – 2027.

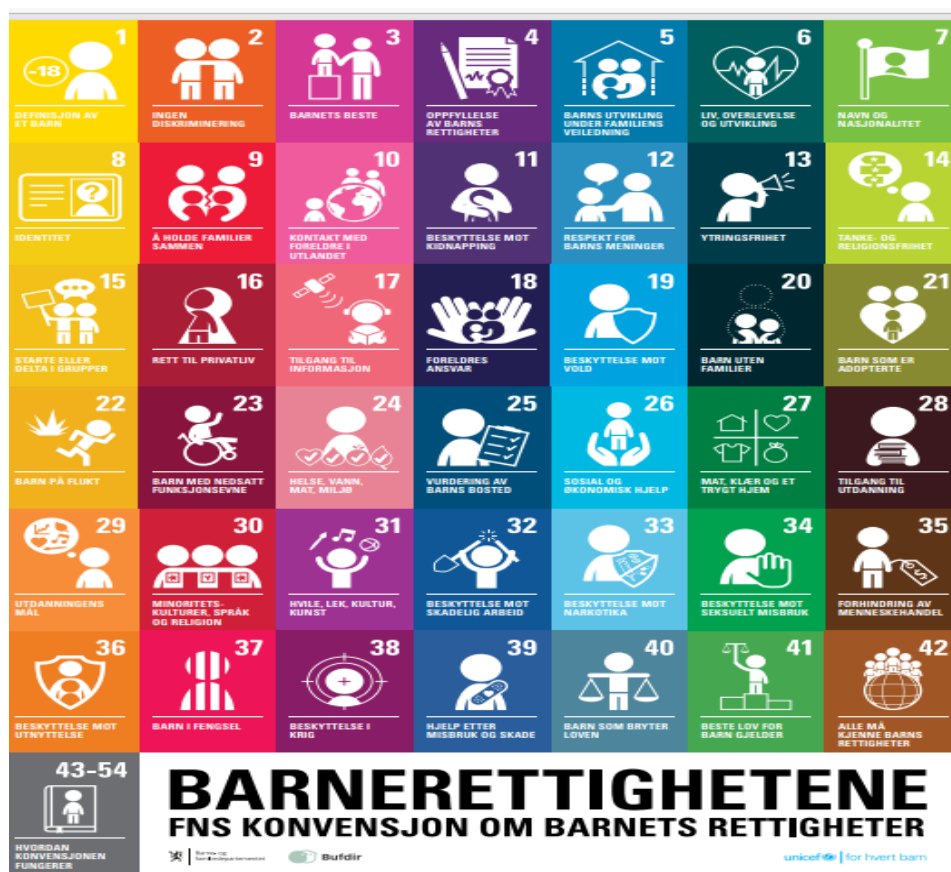
6.0 TJENESTETILBUD

6.1 OPPVEKSTSEKTOREN

I **kommuneplanens samfunnsdel** står det at Tydal kommune: «skal skape et trygt lokalsamfunn med å forebygge på et tidlig stadium og drive et kontinuerlig oversiktsarbeid innenfor oppvekstsektoren. Det skal legges til rette for at barn og unge skal møte utfordringer slik at de er godt rustet for fremtiden. Vi skal ha et godt barnehagetilbud som gir gode rammer for barnefamilier. Barn i Tydal skal gå på en god og inkluderende skole, og ha utviklingsmuligheter i gode omgivelser. Fysiske omgivelser må planlegges ut fra barn og unges behov, slik at uteområder tas i bruk til aktivitet».

For at barn og unge i kommunen skal ha et trygt og godt oppvekstmiljø vil det være formålstjenlig å utarbeide en ny temaplan for oppvekst 2024-2028. Oppvekstplanen vil sikre oppfølgingen av mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel, andre politiske vedtak og nasjonale føringer. Planen skal være fremtidsrettet og vise felles strategi og retning for tjenesteområdene som arbeider med noe som berører barn og unges liv.

Det er viktig å sikre gode tjenester til barn og ungdom. For å gi barn og unge god faglig og sosial utvikling i trygge rammer ved tidlig innsats, helhetlig tenkning og tverrfaglig samarbeid viktig. Det er viktig å se sammenhengene mellom ulike tilbud som gis. Kvalitet på innholdet i tjenestene vil ha sterkt fokus når man jobber mot målsettinger for oppvekstsektoren. Opplæringsloven og barnehageloven har sterke føringer på det pedagogiske innholdet i skole og barnehage. Deler av FNs barnekonvensjon er tatt inn i styringsdokumenter for barnehage og skole, men er også styrende for alle planer som vedrører barn og unge. Artikkel 12 i FNs barnekonvensjon gir barn rett til å gi uttrykk for sin mening og denne rettigheten er viktig for å sikre at barn blir hørt og at deres synspunkter blir tatt på alvor.

Figur 3:

Inkludering og trygghet for alle er viktig, og det å falle utenfor fellesskapet kan oppleves smertefullt og vanskelig. Det kan være flere årsaker til at noen faller utenfor resten av samfunnet. Opplevelsen av utenforskap kan være manglende deltakelse i utdanning og arbeid, språklige utfordringer, belastede familierelasjoner, lav boevne eller økonomiske utfordringer. Det å ha arbeid kan for mange være den viktigste enkeltfaktoren som sikrer trygg inntekt, sosiale relasjoner og et stabilt liv. Det er derfor viktig å hindre frafall fra videregående opplæring. I dagens samfunn vil frafall redusere mulighetene i arbeidslivet. Kvaliteten på opplæringen i grunnskolen vil ha stor betydning for gjennomføringsgraden i videregående skole og innsats gjort tidlig i skoleløpet. Temaplaner for kvalitetssikring i skole og barnehage er viktige i dette arbeidet. Det er viktig å sikre at kommunen har gode arenaer, trygge oppvekstmiljøer og muligheter for aktivitet og opplevelser. Et variert tilbud som skaper arenaer for inkludering, sosiale møter og aktivitet for hele befolkningen vil være viktig å satse på for kommunen. Frivillighetens arbeid har stor betydning for opplevelsen av tilhørighet og deltakelse i lokalsamfunnet og vil være en viktig samarbeidspartner. Frivillighetsmeldingen fra 2013 bør i revideres. Inkludering og integrering av flyktninger og innvandrere bør ha et særskilt fokus og sikres gjennom temaplan for integrering.

6.1.1 UTFORDRINGER

- Barnehagen har en begrenset kapasitet opp imot bygningsmasse, og ved stor tilflytting av barnefamilier kan det bli behov for utvidelse av bygningsmassen for å opprette flere avdelinger.
- Barnehagen bygningsteknisk.

- Inkludering og god integrering av nye innbyggere
- Utenforskap er økende, og aktivitetstilbudet kan oppleves som «fattig». For noen kan det være vanskelig å finne passende fritidstilbud
- Små fagmiljøer der mange roller og arbeidsoppgaver er knyttet til få personer gjør sårbarhet i tjenestene stor.
- Kompetansekravet i skolen med nytt utdanningssystem vil gjøre det vanskelig for en liten 1 – 10 skole og etterkomme lovkravet til kvalifisert undervisningspersonell.

6.1.2 MULIGHETER

- I Tydal ligger det godt til rette og vi har et stort potensial for tverrfaglig samarbeid og helhetlig tilbud til barn og ungdom.
- Store uteområder som kan bidra til fysisk aktivitet, lek og samspill som er bra for barn og ungdoms fysiske og psykiske helse.
- Det er korte veier mellom de ulike tjenestene som forenkler tverrfaglig samarbeid til barns beste.

6.2 HELSE- OG OMSORGSSEKTOREN

6.2.1 MULIGHETER

Helse- og omsorgsplan for Tydal kommune 2023-2032 ble vedtatt før sommeren 2023. Den redegjør for mange av utfordringene kommunen står overfor i årene som kommer. Samtidig skisserer den tiltak som hver for seg og samlet, kan bidra til at utfordringene løses på en hensiktsmessig måte. Dette er noen av mulighetene planen beskriver:

- **Utarbeide og gjennomføre en helhetlig strategi for å rekruttere og beholde ansatte i hele Tydal kommune**, slik at tilgangen på kvalifisert helsepersonell dekker tjenestenes behov for ressurser til enhver tid.
- **LEON-prinsippet** (laveste effektive omsorgsnivå) må legges til grunn i både tildeling og yting av tjenester. Dette innebærer at et trinn i omsorgstrappa ikke skal benyttes før tjenester på

et lavere nivå er prøvd eller er åpenbart uaktuelle. Hvert enkelt menneskes potensial for egenomsorg og mestring skal utnyttes, og muligheter og ressurser som finnes i nærmiljø og sosialt nettverk skal tas i betraktning i vurderingen av tjenestebehovet. For å legge bedre til rette for Leon-prinsippet i Tydal, er det nødvendig å satse mer på hjemmetjenester (inkludert hjemmetjeneste på natt og miljøtjeneste), dagtilbud og nødvendig transporttilbud.

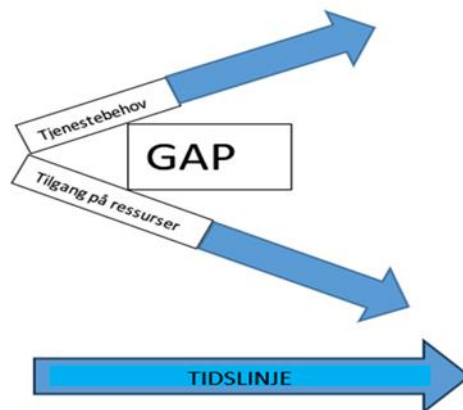
- **Tverrfaglig samhandling og helhetlige pasientforløp på tvers av enheter og nivå** gjennom aktiv deltagelse i Helsefellesskapet med St. Olavs Hospital, bruk av digitale samhandlingsverktøy (særlig Helseplattformen) og en god struktur med rutiner for tverrfaglig samarbeid internt og eksternt.
- **Flere sentrumsnære tilrettelagte botilbud** (med og uten heldøgns omsorg) for personer med større og mindre bistandsbehov, vil bidra til mer selvhjelpenhet og hverdagsmestring for den enkelte, og dermed utsette behovet for institusjonsplass. Kort avstand til omsorgstjenestens personalbase er viktig for at tjenesten skal kunne respondere fort ved behov, og for at personalressursen skal kunne utnyttes på en effektiv måte, særlig ved utrykning på natt.
- Jobbet for et mer **aldersvennlig samfunn** i Tydal kommune. Aldersvennlige lokalsamfunn handler om å gjøre samfunnet i stand til å møte utfordringene og mulighetene knyttet til en aldrende befolkning. Flere sektorer må involveres og medvirkning må være i fokus. For at eldre skal kunne være aktive, delta i samfunnet, bidra og unngå ensomhet og isolasjon må vi ha en mer helhetlig og tverrsektoriell tilnærming.
- **Forventninger til befolkningen.** Den enkelte innbygger må i større grad ta ansvar for egen alderdom i form av bla. å anskaffe bolig som er tilrettelagt for evt. bevegelsesnedsettelse (stort potensiale jfr. boligundersøkelse i Tydal 2024), ivareta egenomsorg og forebygge psykisk/fysisk uhelse.
- **Ressursen som ligger i frivillighet og pårørende må løftes frem og understøttes.** Veldig mange eldre har god helse, og både kan og vil bidra og engasjere seg i lokalmiljøet gjennom både frivillig og lønnet arbeid. Med et økende antall og andel eldre, er og blir det viktig at kommunen legger til rette for at seniorressursen kan utløses og benyttes i ulike typer engasjement. Det er også viktig for de eldre selv at de kan bidra med sine erfaringer og bety noe for andre. Pårørende er ofte pasientens viktigste støtte. I fremtiden må pårørende forvente å bidra enda mer enn i dag. Helse- og omsorgstjenesten må legge til rette for godt samarbeid med pårørende, god informasjon og tilby nødvendig pårørendestøtte
- Ta i bruk **ny og framtidsrettet velferdsteknologi, samt digitale verktøy.** Kommunene som deltar i tjenestesamarbeidet om Værnes Respons kan utvikle denne enheten ytterligere. I Tydal må det være et mål å ta i bruk løsninger for digital hjemmeoppfølging for pasienter som nyttiggjør seg av dette.
- Tydal kommune må **satse mer på tidlig innsats og forebyggende arbeid** knyttet til alle aldersgrupper.

6.2.2 UTFORDRINGER

Kommunens ansvar for å tilby nødvendige helse- og omsorgstjenester til personer som oppholder seg i kommunen omfatter alle pasient- og brukergrupper, herunder personer med somatisk eller psykisk sykdom, skade eller lidelse, rusmiddelproblem, sosiale problemer eller nedsatt funksjonsevne. Tjenestene skal i tilpasses individuelt til alle, både barn/unge, eldre, personer med minoritetsbakgrunn, flyktninger og andre grupper.

Hovedutfordringen for helse- og omsorgssektoren i Tydal, både i dag og i fremtiden, er et **økende gap mellom antall pasienter med varierende behov for helse- og omsorgstjenester og tilgangen på kvalifisert helsepersonell som skal yte disse tjenestene til befolkningen:**

Figur 4: Økende tjenestebehov og stadig nedgang i tilgjengelige ressurser gir et mismatch som vil øke over tid.

Demografisk utvikling fram til i dag og framskrivninger frem i tid, viser at det har blitt og stadig blir færre innbyggere i Tydal - samtidig som at **eldre utgjør en større andel av befolkningen**. Den medisinske utviklingen fører til at flere overlever alvorlig sykdom og flere lever lenge med kroniske sykdommer og/eller funksjonsnedsettelse. Sistnevnte er en ønsket utvikling, men kommunen må forberede seg på at **økt levealder og bedre medisinsk tilbud og oppfølging, vil kunne føre til at antall personer med langvarig behov for bistand av helse- og omsorgstjenestene vil øke i årene fremover.**

Andelen personer med demens henger sammen med antall eldre i et samfunn. Tall fra Folkehelseinstituttet viser at andelen som har demens øker kraftig med alderen, fra anslagsvis 0,7 % i aldersgruppen 65-69 år til 48 % blant personer 90 år og eldre (Demens - FHI). Jfr. tall fra [DEMENSKARTET utarbeidet at Nasjonal senter for aldring og helse](#) tilsvarer framskrivningen i antall personer med demens fra 2020 og frem til 2050 for Tydal (24 personer), en økning på hele 92,31 %. Ut i fra demenskartet er **Tydal den kommunen med høyest demensandel i Trøndelag i hele perioden**, henholdsvis 4,44 % i 2025 og 6,96 % i 2050.

Februar 2023 ble «NOU 2023: 4 Tid for handling - Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste» lansert. En av hovedpremissene som legges til grunn i «Tid for handling» er at det blir flere pasienter per helsepersonell. Helse- og omsorgstjenesten i Tydal har lenge opplevd at **tilgangen på kvalifisert helsepersonell er begrenset** og at rekrutteringsmulighetene er preget av dette i stor grad. Det har vært få eller ingen søkere på flere utlyste stillinger over mange år, og det virker som at situasjonen forverres. Særlig har det vært utfordrende å finne kvalifiserte vikarer ved midlertidig fravær i stilling, men nå ser vi at det er nesten like **vanskelig å skaffe stabil og kvalifisert arbeidskraft** i faste 100%-stillinger. Dette gjelder helsepersonell generelt, men særlig helsefagarbeidere, sykepleiere og til dels leger. For å kunne gi befolkningen forsvarlige helse- og omsorgstjenester gjennom hele året, har sektoren vært avhengig av å kjøpe kvalifisert arbeidskraft via bemanningsbyrå over mange år, noe som ikke er en ønsket utvikling av mange årsaker.

I tillegg til gapet som skisseres over, står Tydal kommune også overfor andre trusler knyttet til helse- og omsorgssektoren:

- Tydal er en liten kommune, og det er derfor verken hensiktsmessig eller behov for å ha mange ulike tilbud «stående» i påvente av potensielle brukere og brukergrupper. **Tjenestetilbud må derfor opprettes etter hvert som det blir behov, og vil dekke ulike brukergrupper.** Større kommuner har mulighet til å ha flere og mer differensierte tilbud for den enkelte målgruppe. Det er svært krevende å opprette nye individuelt tilpassede tjenester, både med tanke på det praktiske/organisatoriske, nødvendige ressurser, ressursutnyttelse og organisering av tjenestene.
- Tydal kommune har ikke hatt mange brukere som kommer under tilskuddsordningen for **særlig ressurskrevende helse- og omsorgstjenester.** Dette kan i midlertidig endre seg raskt, behovet vil sannsynligvis variere, og det kan oppstå akutt. En slik situasjon krever ny organisering av eksisterende tjenester, og kanskje må nye tjenester opprettes. Dette fordrer at ansatte tilegner seg ny kompetanse, det vil bli behov for å rekruttere mer arbeidskraft, og budsjettene må økes. Alternativet til å rigge tjenestetilbudet selv, kan være å kjøpe tjenester fra private tilbydere eller andre kommuner der det er hensiktsmessig med tanke på aktuelle brukere. Dette er ofte svært kostnadskrevende løsninger. men dette eller rigge tjenestetilbud selv.
- **Økning i antall yngre personer med behov for omsorgstjenester.** De senere årene har ikke Tydal kommune hatt mange yngre pasienter og brukere med store behov for omsorgstjenester, men det forventes at denne andelen vil øke. Kommunen har per i dag ingen etablerte heldøgns omsorgsplasser for yngre brukere, foruten sykehjemsplasser. Dette må være med i planleggingen av nytt helse og administrasjonsbygg og tilstøtende boliger.
- **Personer med behov for kommunal rehabilitering og habilitering.** I Regjeringens Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017-2019) legges det føringer for at habilitering og rehabilitering i størst mulig grad skal tilbys der livet leves – altså skal hovedtyngden av innsatsen skal skje i kommunen hvor brukeren bor. Det må derfor legges enda bedre til rette for dette i Tydal også. Dette gjelder både barn/unge og voksne. Dette vil kreve kompetanse på flere fagområder i utredning og oppfølging, supplert med spesialisert kompetanse.
- Tydal kommune må bidra til å **sikre at helsetjenester som per i dag er lokalisert i Tydal, men som ikke kommunen selv er arbeidsgiver for (ambulansetjeneste, tannhelsetjeneste), også blir opprettholdt her i fremtiden.**
- **Andelen uføre per sysselsatt har økt de siste 5 årene, og særlig er andelen uføretrygdde kvinner i Tydal høy** (kilde: [Kommuneprofilen - statistikk og nøkkeltall om uføretrygd i kommuner og fylker basert på statistikk fra SSB](#) og [Uføretrygd - Kvartalsstatistikk - NAV.](#)) I tillegg viser [Folkehelseprofil 2024 fra Folkehelseinstituttet \(FHI\)](#) at **kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet når det gjelder plager med muskel- og skjelett, også her er andelen kvinner svært høy.** Om det er en sammenheng mellom dette og andelen uføre er usikkert.

6.3 TEKNIKK, LANDBRUK OG MILJØ

6.3.1 BAKGRUNN

Teknikk og landbruk står i en tid med store endringer. Endringene må vi utnytte for å kunne bli enda flinkere i tjenesteytingen fremover. Bygningsdrift er en del av sektorens ansvar. Mange av kommunens tjenestebygg bærer preg av forsømt vedlikehold. Det er et stort behov for investering i bygningsmassen for å sikre tjenesteytingen og bidra til mer effektiv drift.

Tydal kommune leverer meget god kvalitet på kommunaltekniske tjenester innen vandrdistribusjon og avløpshåndtering. Over flere år har det vært fokus på tjenestenes økonomiske resultat og for at disse skal leveres etter selvkostprinsippet. Tjenesten skal være fullt ut brukerfinansiert, noe den ikke har vært. Dette har medført at kommunen har brukt penger på tjenester som kan finansieres på annen måte.

Kommunalteknisk avdeling har de siste årene holdt vedlikeholdet av anleggene på et minimum for å holde kostnadene nede. Samtidig har det vært en økning i gebyrinntektene. Dette gjør at tjenesten har kommet i balanse med tanke på selvkost. Det har også gjort at kommunen har skyvd en del nødvendig vedlikehold frem i tid. Kjøres et slikt etterslep for langt vil det kunne forringe tjenestene noe som er uønskelig.

Det er for tiden svært lav byggeaktivitet i kommunen. Tidligere har det vært lite boligbygging, men fritidsboligmarkedet har vært selvgående og robust. Nå virker det som at økt rente og dyrtid virkelig har slått inn i fritidsboligmarkedet. De to siste årene har antallet nybygde hytter i kommunen stupt. Det har vært en økning i antall nybygde boliger, men flere av boligene er del av kommunens egne prosjekt. Foruten datalagringscenteret har det heller ikke vært mye byggeaktivitet med næringsformål. Fritidsboligmarkedet vil nok ta seg opp igjen, men trolig ikke til det nivået det var under pandemien. Utformingen av fritidsboligene og utbyggingsmåte vil nok også endre seg. Flere utbyggere ser ut til å rette seg inn mot et marked med mindre boenheter som er konsentrert. Dette gir lavere byggekostnader og dertil lavere salgspriser. Arealmessig vil dette også gi et mindre avtrykk med flere boenheter på et konsentrert areal.

Noen som har gjort store grunninvesteringer og som satser friskt i kommunen er kommunens bønder. Kommunen er langt fremme med tanke på forbudet som vil komme mot båsfjøs. Brukene er veldrevet, og det er stor aktivitet i landbrukssektoren. Det har vært en nedgang i antall bruk. Det er i hovedsak de små og mellomstore brukene som forsvinner. Denne utviklingen går igjen i hele landet og er ikke særegen for Tydal.

Miljøfokus i samfunnet har økt de siste årene. Med de utfordringene verden står i så vi kunne vente oss at økt fokus på miljø og klima vil vedvare. Yngre er de som er mest engasjerte. Arbeidet med miljø gjør seg gjeldende på flere områder. Kommunen går tilsyn på spredt avløp for å hindre utslipp fra avløpsanlegg som ender i vann og forurenses miljøet. Forurensningsaker følges opp fortløpende gjennom forurensningsloven. Husholdningsavfall samles inn og størst mulig del av det resirkuleres. Innherred renovasjon eier en fabrikk som omdanner matavfall til biogass. Gassen benyttes som drivstoff til blant annet kollektivtrafikken i Trondheim. Kommunen arbeider også med å bidra til å redusere utslipp av klimagasser. Norge har som mål å redusere sitt utslipp med mellom 50-55% innen 2030. Målet tar utgangspunkt i utslippet målt i 1990. Dette er et ambisiøst mål som ikke kan nås uten at alle kommunene bidrar. Gjennom en levende klima og miljøplan skal kommunen arbeidet tverrsektorielt med dette arbeidet.

En annen like stor krise som klimakrisen er naturkrisen. Artsmangfoldet forringes i en fart man ikke har sett tidligere. Dette merkes både globalt og lokalt. Tydal er ikke noen unntak. Naturinngrep og tap av leveområder trekkes frem som den største enkeltfaktoren for tap av naturmangfold. Det vil komme strengere krav til arealforvaltning fremover. Dette vil påvirke kommunen og dens rolle som planmyndighet.

6.3.2 MULIGHETER I SEKTOREN

For at kommunen skal kunne drive sine primærtjenester så må bygningsmassen være hensiktsmessig. Det er igangsatt et prosjekt der det ses på et nytt helse og administrasjonsbygg. Dette prosjektet vil, som det ser ut pr. nå, være et todelt prosjekt med både nybygg og renovering av gammel bygningsmasse. Samlokalisering av flere tjenester under ett tak gir teknisk muligheten til å arbeide mer effektivt. Det vil være mindre reising mellom byggene, og tid som tidligere forsvant til frakt vil kunne bli benyttet til primær oppgaver. Dette gjelder spesielt for vaktmester og renhold.

Det er bevilget penger til oppgradering av barnehage og skole, inkludert uteområdene. Spesielt er barnehagebygget er i en svært dårlig stand og krever vesentlige utbedringer. Kanskje er tiden inne for å se på en annen løsning for barnehagen. Den store satsingen på bygningsmassen gir oss også muligheter til å se på felles energianlegg til oppvarming av byggene. En mulighet kan være å benytte overskuddsvarme fra datalagringsserveret. Hvis dette lar seg gjøre vil kommunen hente ut store deler av varmebehovet herifra. Det vil likevel være behov for en alternativ varmekilde dersom driften ved datalagringsserveret oppholder i perioder, men også dette kan løses som et fellesanlegg.

Kommunen er nær å få til full inndekning på selvkost for vann og avløpstjenestene. Prognosene viser at det er innenfor avløpstjenesten det vil være mest utfordrende å nå full inndekning fremover. For at ikke gebyrene skal øke for mye så trenger vi flere abonnenter. Det er flere tomter som ligger slik til at de kan tilkobles offentlig vann og avløp. Mange ønsker også dette, men investeringen er for store for kommunen. Det vil komme strengere krav til avløpshåndtering i løpet av kort tid. Sannsynligvis vil det stilles krav til bedre rensing enn det kreves i dag, og dette må løses gjennom fellesanlegg. Det er også foreslått at kommunene skal eie og drifte disse anleggene. Da må ny bebyggelse planlegges og plasseres i nærheten av eksisterende infrastruktur, som gir flere abonnenter i områder der grunnlagsinvesteringen allerede er gjort.

Kommunaltekniske tjenester i selvkost vil gi handlingsrom og mer penger til vedlikehold fremover.

Redusert byggeaktivitet medfører lavere inntjening på plan, byggesak og oppmåling. Den rolige tiden må brukes til å komme etter med kommunens planverk. Det gir oss også muligheter til å heve kvaliteten i kartgrunnlagene våre og rette feil som finnes i offentlige kartgrunnlag. Arealplanarbeidet bør også benyttes som en planvask med oppheving av en del eldre planer som ikke lenger fungerer som et styringsverktøy. Ulovlighetsoppfølging og tilsyn etter plan og bygningslov er en lovpålagt kommunal oppgave som Tydal ikke har fulgt opp. Her ser vi et behov for å komme i gang. Det arbeides med rutiner for hvordan dette arbeidet kan intensiveres.

6.3.3 UTFORDRINGER

De største utfordringene på teknisk er tilgangen på arbeidskraft. Mangelen på arbeidskraft vil vedvare. Sektoren må effektiviseres å drifte og yte tjenester med færre personer i fremtiden. Det er derfor svært viktig med samlokalisering og reduksjon i bygningsmasse for at teknisk skal kunne drifte mer effektivt. Begrenset tilgang til arbeidskraft gjelder også ved innleie. Vi ser at prosjekt blir utsatt på grunn av manglende kapasitet hos lokale bedrifter. Ved enkelte anskaffelser er det få tilbydere og konkurransekraftene fungerer ikke som de skal for å få ned pris og heve kvalitet i tilbudene.

Økning i pris og lite tilgang på varer gjør det utfordrende å levere tjenester innen fastsatte frister og budsjett. Økende rente påvirker utgiftene til selvkosttjenestene vann og avløp i stor grad. Kommunaltekniske anlegg er kostbare, og de aller fleste lånefinansieres. Det gjør at disse tjenestene er sensitive for renteendringer. Økt rente har gjort at gebyrene må økes for å dekke inn økende utgifter. Flere kommuner har hevet gebyrene med over 100%. Tydal har ikke så langt vært nødt til å ta et så drastisk grep, men fortsetter renteøkningen uten at vi får flere abonnenter vil det kunne bli en realitet også her. Dette vil slå hardt ut for innbyggere og fritidsinnbyggere i kommunen. Fremtidig planlegging må ha med seg denne utfordringen og legge til rette for flere abonnenter. Dersom bebyggelsen spres, vil potensialet for flere abonnenter i eksisterende anlegg svekkes. Det kan komme en lovendring som krever at kommunen skal bygge ut fellesanlegg for fremtidige utbyggingsområder. Spredning av bebyggelse utover det vi har i dag vil kunne få store følger for utgiftene til kommunaltekniske tjenester i fremtiden, og dermed også gebyrbelastningen til kundene.

Skal miljøutfordringene løses må alle kommuner bidra. Det vil komme flere føringer fra staten i tiden som kommer. Det vil stilles krav til blant annet utslipp av klimagasser, energibruk og arealforvaltning. Krav til utredninger vil vi se oftere, og det vil bli økt fokus på fortetting og gjenbruk av arealer.

Kommuneplanleggingen må øke fokuset på samfunnet og det å skape rammene for næringsetableringer. Det må fokuseres på gode sentrum med tjenesteyting som skaper arbeidsplasser. Det må tenkes helhet i planleggingen.

6.4 INTERKOMMUNALE SAMARBEID

Tydal kommune er med i flere interkommunale samarbeider med ulike eierskap. Det absolutt største samarbeidet er det interkommunale tjenestesamarbeidet i Værnesregionen. Som en liten kommune vil vi være sårbare med små fagmiljøer innenfor mange område og blir derav avhengig av å kjøpe tjenester fra andre kommuner.

En av de store utfordringer med større kommunale samarbeider er at kommunene har ulike behov. Både politisk og administrativt miljø må være aktiv inn i samarbeidene og påse at vi som en liten kommune blir hørt i evalueringer og utviklingsprosesser. De fleste samarbeider har en fordelingsnøkkel som ikke bestandig er gunstig for Tydal kommune. Vi har sett at på noen få områder har fordelingsnøkkelen og kvaliteten på tjenesten slått negativt ut for Tydal kommune. Et eksempel er forvaltningskontoret som vi har trukket oss ut fra Værnesregionen og inngått samarbeid med Selbu. En løsning som vi mener, er mere tilfredsstillende for oss.

Det som er viktig å være klar over i en type tjenestesamarbeid som det i Værnesregionen er at Tydal kommune selv er ansvarlig for de tjenester som leveres. Vi må hele tiden ha krav til kvalitet på tjenestene og være delaktig i utvikling av eventuelle nye samarbeider.

7.0 TYDALSSAMFUNNET

7.1 UNG I TYDAL

Tilrettelegging for gode oppvekstvilkår for barn og unge er en vesentlig del av ei god framtid for Tydal. Utvikling av barnehage-, skole- og SFO-tilbud med kvaliteter som fremmer god læring, mestring og inkludering er viktig. Det innebærer samtidig å jobbe aktivt med helsefremmende tiltak som bidrar til å utjevne sosiale forskjeller og tidlig oppdage og følge opp utsatte barn, unge og deres familier.

Et godt samarbeid mellom kommune og frivillige lag og organisasjoner vil bidra til flere arenaer som frister til lek, samvær og fysisk utfoldelse. Barn og unges oppvekstvilkår må vies stor oppmerksomhet i planlegging og utvikling av vårt lokalsamfunn. De må kunne gå eller sykle trygt til skole og fritidsaktiviteter.

Det må finnes arealer og steder der ulike aldersgrupper kan møtes og utfolde seg. Man må også tenke på, og ikke minst høre hva eldre barn og ungdom ønsker av tilrettelegging for fysisk aktivitet og sosialt samvær.

Medvirkning fra barn og unge vil bidra til et mer spennende og attraktivt lokalsamfunn. Aktiv deltakelse i stedsutviklingsprosesser bidrar også til at ungdommen får et eierskap til stedet og trolig større lyst til å bo der i fremtiden. Plan- og bygningsloven stiller krav til private og offentlige aktører som fremmer planer at de skal sørge for barn og unges medvirkning.

Hensyn til barn og unge er blant annet nedfelt i FNs barnekonvensjon og Rikspolitiske retningslinjer, for å ivareta barn og unges interesser i planleggingen.

Trøndelag fylkeskommune arbeider med en plan som har fått tittelen *Delta, oppleve, skape! Handlingsplan for barn og unges fritid i Trøndelag*. Målgruppen for planen omfatter barn og unge i alderen 3-26 år, og skal særlig ivareta de som ofte faller utenfor og som ikke deltar på fritids- og kulturaktiviteter.

Foto: Merete Lien

7.2. ARBEID I TYDAL

Tydal kommune har i samfunnsplanen som målsetning at «Tydals fortrinn skal utnyttes til å utvikle et moderne og nyskapende lokalsamfunn med arbeid til alle».

Tydal kommune har lav arbeidsledighet, og det blir stadig mer utfordrende å rekruttere riktig kompetanse til stillinger både i kommunen og privat næringsliv. Dette gjelder særlig for yrker med krav til spesiell kompetanse, men også stillinger uten krav til utdanning. Rekruttering er i mange av kommunens sektorer påpekt som den største utfordringen for å sikre forsvarlig drift. Arbeidsplassene finnes, men det er vanskelig å få de besatt.

Med nye næringsetableringer følger mange muligheter og ringvirkninger for Tydal. Nye arbeidsplasser, flere innbyggere, flere barn i barnehagen, økt omsetning for eksisterende næringsliv m.m. Ikke minst får Tydal kommune anledning til å selge all konsesjonskraften som følge av etableringen av Tydal Datacenter AS. Det ligger i tillegg til rette for ytterligere næringsetablering(er) gjennom mulighet for å bruke restvarme til en gunstig pris. Tydal kommune har ervervet og regulerer en egnet tomt ved Kirkvollstippen.

Selv om det har blitt skapt noen nye arbeidsplasser i kommunen så har det vært nedgang i antall sysselsatte i kommunen. I tiden fremover må det skapes flere arbeidsplasser enn antallet arbeidsplasser som forsvinner. Tydal kommune har virkemidler som for eksempel billig næringsseiendom, næringsfond og god fiberdekning for å kunne bistå i en etableringsfase eller videreutvikling av eksisterende bedrifter. Tydal Næringssselskap AS vil jobbe aktivt for næringsutvikling i Tydal i årene framover. Tydal kommune må våge å satse og gjøre noen utradisjonelle valg for å få folk til å flytte til og jobbe i bygda. Her må vi sammen være kreative og gjøre tiltak som utgjør en forskjell fra andre kommuner som konkurrerer om de samme menneskene og den samme kompetansen og arbeidskraften. Attraktive boliger, turløyper og tilrettelegging for gode naturopplevelser og andre bolystiltak må prioriteres

I 2020 ble det vedtatt å erstatte eksisterende næringsplan med Handlingsplan næring 2020-2023.

7.3 TRIVSEL, BOLYST, FRILUFTSLIV OG KULTUR

Tydal kommune har i samfunnsplanen som mål at «trivsel og bolyst skal prege lokalsamfunnet og bidra til en positiv befolkningsutvikling»

Tydal kommune har mange fortrinn; gode helsetjenester, fortløpende opptak i barnehagen, ingen eiendomsskatt, fiber, ledige boligtomter med mulighet for tilskudd til boligbygging for å nevne noe. Innbyggertallet har i flere år gått nedover, men nå er det tegn som kan tyde på at dette er i ferd med å snu (SSB befolkningsutvikling). Denne utviklingen må vi bruke for det den er verdt, og jobbe hardt for å legge til rette for ytterligere vekst. Det er satset mye på markedsføring og synlighet de siste årene, og det er viktig at dette arbeidet fortsetter. Vi må være der de mulige innbyggerne og arbeidstakerne er. Det gjelder fysisk, men også på digitale medier som Instagram, Snapchat og Facebook. Tydal kommune har flere hjemmesider. En for kommunal informasjon (www.tydal.kommune.no), en landingsside for markedsføring som viser bo-, arbeid- og fritidsmuligheter i Tydal (www.levetydal.no) og en for turisme som viser muligheter og tilbud i Tydal, sommer og vinter (www.sylan.no).

Tydal kommune har vedlikeholdsansvar for Naturpark Tydal og forvaltningsansvar for Rotodden som er et statlig sikra friluftsområde. Det er viktig å ha tilstrekkelig med ressurser til å vedlikeholde disse områdene som blir svært mye brukt.

I fritidsboligundersøkelsen som ble gjennomført i 2023 og boligundersøkelse gjennomført i 2024 er behov og ønske om natur og friluftsliv den viktigste årsaken til at folk ønsker å bo og oppholde seg i Tydal. Det er tilrettelagt mange turstier, traseer for langrenn og rekreasjonskjøring med snøscooter og sykkelløyper i kommunen. Det er viktig å videreføre dette arbeidet for å fortsatt være en attraktiv destinasjon.

Distriktskommuner som lykkes, har flere felles kjennetegn. Et av dem handler om å hente ut ressurser som ligger i lokalt engasjement. Det handler også om å anerkjenne hva mennesker med ulik bakgrunn kan bidra med. Dette krever et inkluderende og tolerant lokalmiljø, noe som bl.a. kjennetegnes ved «framsnaking» og at folk bidrar til å gjøre hverandre gode.

Kommunedelplan for kultur 20212-2026 ha fire overordnede delmål for kulturfeltet i Tydal:

1. Trivsel og bolyst
2. Kreativitet og utvikling

3. Levende kulturarv
4. Stedsutvikling og estetikk

7.4 ELDTRE I TYDAL

I 2030 vil det være flere eldre enn barn i Norge. For å møte denne samfunnsendringen og samtidig legge til rette for en aktiv og trygg alderdom, la regjeringen fram en ny eldrereform, [Meld. St. 24 \(2022–2023\) - Fellesskap og meistring - Bu trygt heime](#). Reformen skal bidra til et mer aldersvennlig samfunn, at flere eldre kan leve aktive liv lenger og oppleve trygghet ved å bo i eget hjem.

Andelen eldre i Tydal er høy sammenlignet med andelen yrkesaktive, og den vil øke i årene som kommer. Mange eldre er friske og aktive mennesker, og er en betydelig ressurs for samfunnet. Det er likevel viktig å legge til rette nærmiljø og tjenester, slik at alder og evt. redusert funksjonsnivå ikke blir til hinder for å kunne bo lengst mulig hjemme, delta i aktiviteter og klare seg selv mest mulig.

Levealderen i Tydal er blant i høyeste i Trøndelag, og ligger over både fylkes – og landsgjennomsnittet. Ifølge [Folkehelseinstituttets publikasjon om utfordringer for folkehelsen](#) er de store etterkrigskullene i snitt friskere enn tidligere kull, men den økende andelen eldre i befolkningen vil medføre økning i både dødelighet og sykkelighet totalt sett. FHI anbefaler at planlegging av framtidens helse- og velferdspolitikkk bør ta hensyn til at sykdomsbyrden blant de aller eldste vil bli høyere enn i dag, og at visse ikke-smittsomme sykdommer vil fortsette å være stabilt viktige årsaker til sykdomsbyrde i arbeidsfør alder.

I følge [Nasjonalt senter for aldring og helse](#) øker antall år vi er selvhjulpne, men tiden vi er avhengige av hjelp fra andre blir også lengre. En større andel av eldre med stort hjelpebehov bor nå hjemme sammenliknet med for 30 år siden. Det er et sentralt politisk mål at eldre skal kunne bo lenger hjemme i sin egen bolig, selv med nedsatt funksjonsevne, også når hjelpebehovene øker. Det blir viktig å utvikle et aldersvennlig samfunn i Tydal, blant annet ved å bygge sosiale boformer som inneholder ulike typer boliger og beboere, og som er så aldersvennlige at man kan bli boende i samme konsept også når man får behov for tjenester på ulikt nivå.

7.5 FOLKEHELSE MED SATSINGSOMRÅDER FOR TYDAL

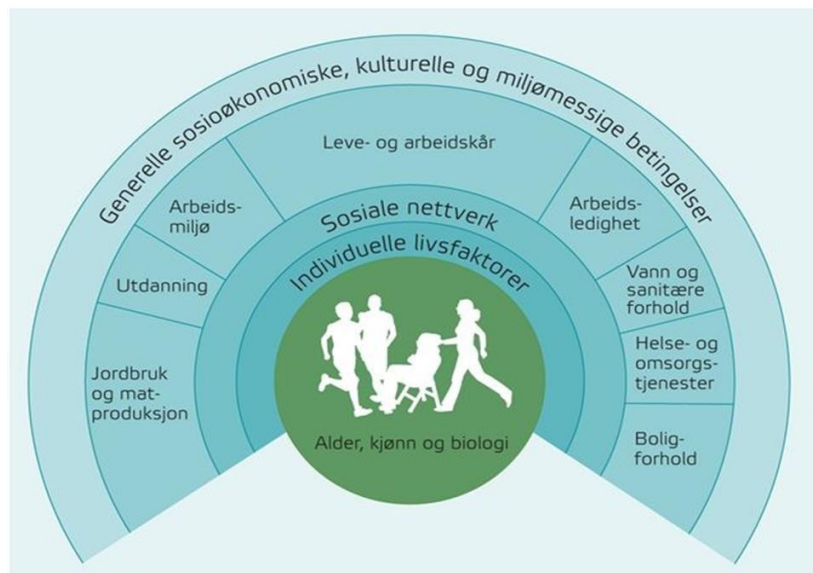
God helse innebærer ikke bare fravær av sykdom eller lidelser, men er en tilstand av fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære. Det betyr at helse også handler om trivsel, livskvalitet, mening med tilværelsen og evne til å mestre hverdagens utfordringer, også når livet er vanskelig.

Folkehelsearbeid handler derfor både om å fremme livskvalitet og trivsel og å redusere risiko for sykdom og helseproblemer.

Planstrategien er en viktig del av samfunnsplanleggingen, som er grunnleggende for folkehelsen i kommunen. Planlegging i alle sektorer må ta høyde for sin egen betydning i folkehelsearbeidet. Mange forhold i samfunnet bidrar til befolkningens helsetilstand, og alle samfunnssektorer spiller en viktig rolle i folkehelsearbeidet, globalt og lokalt.

I Tydal forvaltes ressurser som har innvirkning på lokalt klima og naturmiljø, og dermed befolkningens tilgang til natur, ren luft og rent vann, som igjen har innvirkning på innbyggernes helse. Lokalsamfunnets utforming og tilgjengelighet til tettsteder, sentrum, bygg og anlegg er viktige faktorer for inkludering, tilhørighet og trivsel. Det samme er mulighetene for aktivitet (arbeid, lek, læring og fritid) i kommunen. En god barndom er viktig i seg selv og legger grunnlaget for god helse senere i livet. Å være i arbeid er en av de viktigste enkeltfaktorene for god helse. Arbeid bidrar til økonomisk trygghet, bedre boligstandard, sosiale nettverk og økt handlefrihet, i tillegg til å ha andre viktige sosiale og psykologiske funksjoner. Alle disse bakenforliggende faktorene virker inn på innbyggernes tilgang til sosiale nettverk og deres levevaner, som har en umiddelbar betydning for helse og livskvalitet hos enkeltpersoner.

God helse i befolkningen er en av våre viktigste ressurser, både for hver enkelt av oss og for samfunnet. Folkehelseaspektet skal inngå i alt planverk i kommunen, for å møte folkehelseutfordringene kommunen står ovenfor. Alle kommunale planer bør ha et punkt som beskriver planens innvirkning på folkehelsen. Folkehelsearbeidet er samfunnets samlede innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte påvirker folks helse og livskvalitet.

Figur 5: Påvirkningsfaktorer for helse, Whitehead og Dahlgrens modell fra 1991.

7.5.1 INKLUDERENDE LOKALSAMFUNN, FOREBYGGE FRAFLYTTING

Inkludering og opplevelse av tilhørighet bidrar til å hindre frafall (skole, arbeid og fritid). Å være i arbeid er en av de viktigste enkeltfaktorene for god folkehelse, da det bidrar til økonomisk trygghet for individ og samfunn, bedre boligstandard og sosiale nettverk, som har stor betydning for helse og livskvalitet i befolkningen. Det å ikke delta i samfunnet kan bidra til distansering og ensomhet. I et lite samfunn som Tydal kan det være ekstra vanskelig å stå utenfor fellesskapet.

I Tydal savner mange barn og unge et større fritidstilbud. I tillegg mangler noen innbyggere et godt nettverk rundt seg. Nyinnflyttede til Tydal, inkludert småbarnsfamilier, opplever at det er vanskelig å inkluderes i Tydalssamfunnet og velger derfor å flytte fra kommunen. Et godt samarbeid mellom NAV, kommune og lokalt næringsliv kan bidra til å utnytte denne ressursen enda bedre i Tydal.

7.5.2 LEGGE TIL RETTE FOR EN ALDRENDE BEFOLKNING

Andelen eldre er i Tydal er høy og økende, og kommunen har hatt en negativ befolkningsvekst på 10 % siden 2014. Med høy andel eldre vil andelen med demens, kreft, hjerte- og karsykdom, samt infeksjonssykdommer øke. Dette vil føre til et økt hjelpebehov fra helse og omsorgstjenester. Med samtidig negativ befolkningsvekst utgjør dette en stor utfordring for kommunen.

Det er positivt at den eldre befolkningen kan bo hjemme så lenge som mulig, noe det er tilrettelagt for i Tydal. Likevel øker behovet for heldøgns omsorgsboliger i Tydal, i tillegg til at det mangler boenheter for yngre brukere.

7.5.3 FOREBYGGE OVERVEKT OG FEDME

Tydal ligger over lands- og fylkesgjennomsnittet når det kommer til andelen mennesker med overvekt og fedme. Overvekt og fedme øker risiko for diabetes, hjerte-karsykdom, muskel- og skjelettlidelser, samt psykiske helseutfordringer. I Tydal er andel sykemeldte grunnet muskel- og skjelettlidelser over landsgjennomsnittet.

Det er viktig at vi tilrettelegger Tydalsamfunnet for aktivitet i hverdagen, slik at det blir enklere å ta gode helsefremmende valg hver dag. Det er utfordrende å tilby barn og unge bredde i aktivitetstilbudene når de er så få. Utfordringen med aktivitetstilbud øker når barna blir eldre, der frafallet øker også nasjonalt. Det er viktig å kunne tilby barn og unge aktiviteter som gir aktivitetsglede inn i voksenlivet. Innbyggere som trener regelmessig i ungdomsårene, vil ofte ha denne vanen i voksen alder.

Det vil komme en rapport på den sist gjennomførte ungdata-undersøkelsen før sommeren 2024.

7.6 SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP

7.6.1 STATUS

Overordnet mål for Tydal kommune er at «Tydal skal være et trygt sted å bo og besøke.»

I kommuneplanens samfunnsdel 2018-2028 er en av strategiene at «Kommunen skal til enhver tid ha en oppdatert risiko- og sårbarhetsanalyse, og aktivt følge opp vedtatt beredskapsplan».

I Norge har kommunene en sentral rolle i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Denne rollen er tydeliggjort gjennom lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven). Beredskapsplikten pålegger kommunen å arbeide helhetlig og systematisk med samfunnssikkerhet og beredskap, og understreker kommunens viktige rolle som samordner og pådriver i samfunnssikkerhetsarbeidet. Grunnlaget for et godt kommunalt samfunnssikkerhetsarbeid er bevissthet og kunnskap om risiko og sårbarhet gjennom en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (helhetlig ROS). Denne skal danne grunnlaget for kommunens målrettede arbeid for å redusere risiko og sårbarhet, gjennom forebyggende arbeid, styrket beredskap og bedre evne til krisehåndtering.

Helhetlig ROS for Tydal kommune ble ferdigstilt våren 2024. Denne imøtekommer DSBs veileder om kommunal beredskapsplikt, som fastslår kommunens helhetlige ROS må omfatte særlige utfordringer knyttet til kritiske samfunnsfunksjoner og tap av kritisk infrastruktur, samt vurderinger av kommunens evne til å opprettholde og gjenopprette sin virksomhet knyttet til dette.

I Tydal kommunes ROS-analyse er disse hendelsene vurdert med samlet høy risiko:

- Savnede personer
- Skade/ brudd på vei
- Ulykke som berører/ involverer flere personer
- Ulykke med flere involverte i utmark (uten veiforbindelse)
- Vellykket hackerangrep på datasystemer
- Pandemi
- Stor svikt i personell-tilgang
- Svikt i tilgang på spesifikk, nødvendig kompetanse
- Sensitive opplysninger på avveie

Hvis det oppstår en krise, er kommunen helt avhengig av at de fleste innbyggerne er rustet for å klare seg selv noen dager (egenberedskap). Norske myndigheter anbefaler alle husstander å ha mat og utstyr som sikrer at man klarer seg i minst 3 døgn om noe uforutsett skulle skje.

November 2023 gjennomførte Statsforvalteren i Trøndelag tilsyn med kommunal beredskapsplikt og helseberedskap i Tydal kommune. I deres rapport i etterkant av tilsynet er tilbakemeldingen at *«Tydal kommune arbeider helhetlig og systematisk med samfunnssikkerhet og beredskap. Samfunnssikkerhet og beredskap er innarbeidet i kommunens overordnede planverk, herunder planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel. Kommunen er nå i gang med revisjon av kommuneplanens arealdel og det er viktig at også samfunnssikkerhet og beredskap blir en del av denne.»* Kommunen fikk avvik da ny helhetlig ROS ikke var helt ferdigstilt og forankret i kommunestyret jfr. krav i sivilbeskyttelsesloven og forskrift om kommunal beredskapsplikt. Avviket ble lukket etter korttid.

8.0 KLIMA OG MILJØUTFORDRINGER

Verdens klima er i endring. I Norge vil vi se det gjennom et varmere klima og mer ekstremvær enn tidligere. Det er viktig at man tar høyde for dette i planlegging fremover. For Trøndelags del er de største utfordringene økt nedbør og flere tilfeller med styrtregn. Med mer nedbør øker også faren

for skred. Temperaturen er ventet å stige mellom 4-4,5 grader i Trøndelag. Dette vil medføre en lengre vekstsesong på 1-3 måneder avhengig av hvor man er i Trøndelag. De største temperaturendringene er ventet å komme i innlandet.

Figur 6: Viser endringer som følge av klimaendringene i Trøndelag. De mest sannsynlige til mer usikre prognoser. «Kilde: «Klimaprofil Sør-Trøndelag» oppdatert juli 2017»

I Tydal er vi i stor grad forskånet fra de store utfordringene som er ventet å komme. Kommunen er spredt bebygget og det er sjeldent problemer med overvannshåndtering som er et problem i mer tettbebygde strøk. Samtidig er vassdragene i Tydal i stor grad regulert til kraftproduksjon med tilhørende vannmagasiner. Disse kan benyttes til å bremse flommer ved store nedbørmengder eller kraftig vårflo. Topografien i kommunen er også fordelaktig med i all hovedsak god høydeforskjell mellom bebyggelse og vassdrag. Utfordringene som følge av økt nedbør og styrtregn vil i Tydal i størst grad komme til syne i de mindre sidevassdragene. Dette vil kunne skade tilliggende bebyggelse eller vaske ut veier som kan avskjære enkelte fra viktig infrastruktur i kortere perioder.

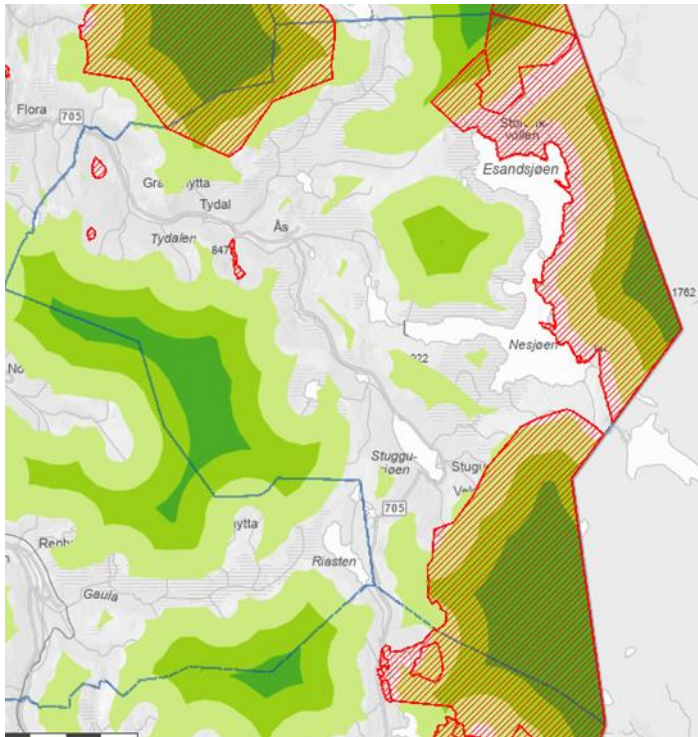
Levemiljøet i Tydal er godt. Det er lite svevestøv og støy å ta hensyn til i kommuneplanleggingen. Det er gode rekreasjonsområder i kommunen, og det er tilrettelagte turområder i nærheten av alle tettsteder. Dette må bevares videre.

9.0 NATURMANGFOLD

Tydal er en grågrønt kommune med stor spredning i bebyggelsen. Det er store variasjoner i naturmangfoldet i kommunen med alt fra frodige beitelandskap i dalstrøkene til det karrige fjellandskapet med rabbevegetasjon og de mest hardføre plantene, dette gir rom for mange naturtyper og et omfangsrikt artsmangfold. Det som også kjennetegner Tydal, er at kommunen er

relativt næringsrik til å være en innlandskommune høyt over havet. Dette gir blant annet meget gode beiteområder for husdyr og vilt.

Den største utfordringen for artsmangfoldet er ødeleggelse av leveområder i form av arealnedbygging og fragmentering i tillegg kommer klimaendringene oppå dette. Selv om Tydal er en liten kommune er det flere store inngrep i kommunen som har medført forringelse av naturverdiene i kommunen. Disse store inngrepene er i all hovedsak knyttet til vannkraft med tilhørende infrastruktur. Et eksempel er Nesjøen der det ble vedtatt å demme ned store landarealer med rike myrer og frodig vegetasjon.

Figur 7: Kart som viser Villmark, inngrepsfri natur og verneområder i Tydal (Mørkegrønn Villmark, deretter forskjellige soner av inngrepsfri natur, kartlagt ut ifra tyngre inngrep, Rødt er verneområder.).

FNs 17 bærekraftsmål er mye i fokus, mål 15 som omhandler livet på land «Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold.» Dette er et viktig mål med tanke på natur som må være med når man skal vurdere områder for utbygging. Vi må være mer obs for og ikke bygge ned litt og litt som i sum blir mye natur. I tillegg må man være mer bevisst på hvilken type natur vi forringer, det er mange sårbare naturtyper både på land og i vassdragene våre, spesielt i vassdraget er allerede i stor grad påvirket i sammenheng med vannkraftutbygging.

Nedbygging av natur og fragmentering vil fortsette å være en utfordring i kommunen gjennom blant annet fritidsbebyggelsen med tilhørende infrastruktur. Dette er viktige å fokusere på i sammenheng med kommuneplanens arealdel da den setter føring for hvor vi skal drive utbyggingen i Tydal. Det er viktig å verne om viktige naturtyper og natur som er holder på mye klimagass som for eksempel myr. Myr er et viktig karbonlager og tiltak som drenerer, eller på annen måte ødelegger myra, kan føre til store klimagassutslipp.

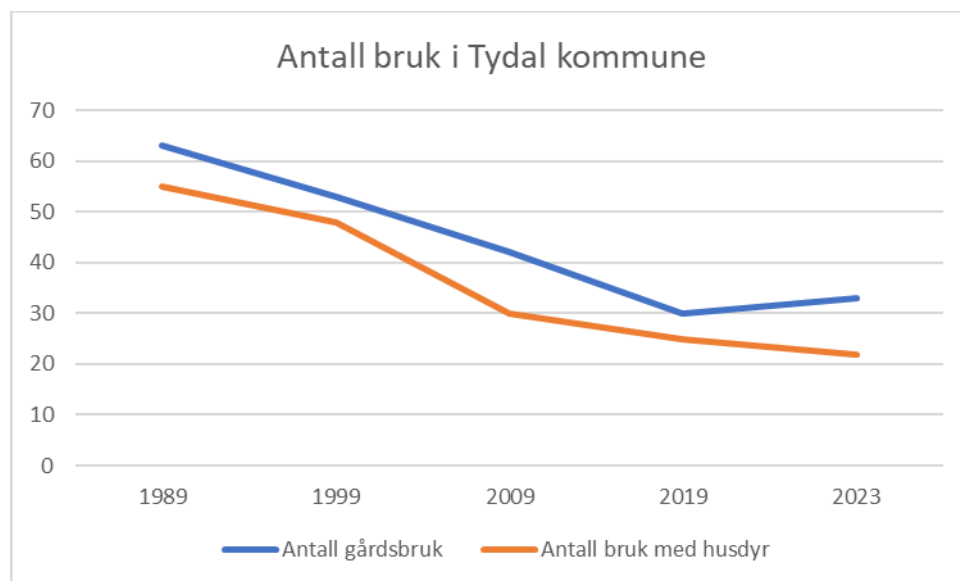
Kommunen har avsatt store arealer til utbygging. Spesielt fritidsboligbebyggelse. Utbyggingen vil

fortsette, og det er plass til mer bebyggelse i kommunen. Likevel er det viktig å tenke igjennom hvilke områder man ønsker å forbruke til utbygging. Fortetting i eksisterende arealer som er avsatt til utbyggingsformål er å foretrekke. Da vil kommunens utbygging være såkalt arealnøytral. Da vil utvikling og utbygging kunne fortsette uten at det ødelegger viktige naturområder som ikke er påvirket fra før. Arealpolitikken må legge opp til en fornuftig arealbruk som tar sikte på økt verdiskapning og sysselsetting samtidig som arealbruken skal være minst mulig for å ivareta natur.

10.0 LANDBRUK, REINDRIFT OG JORDVERN

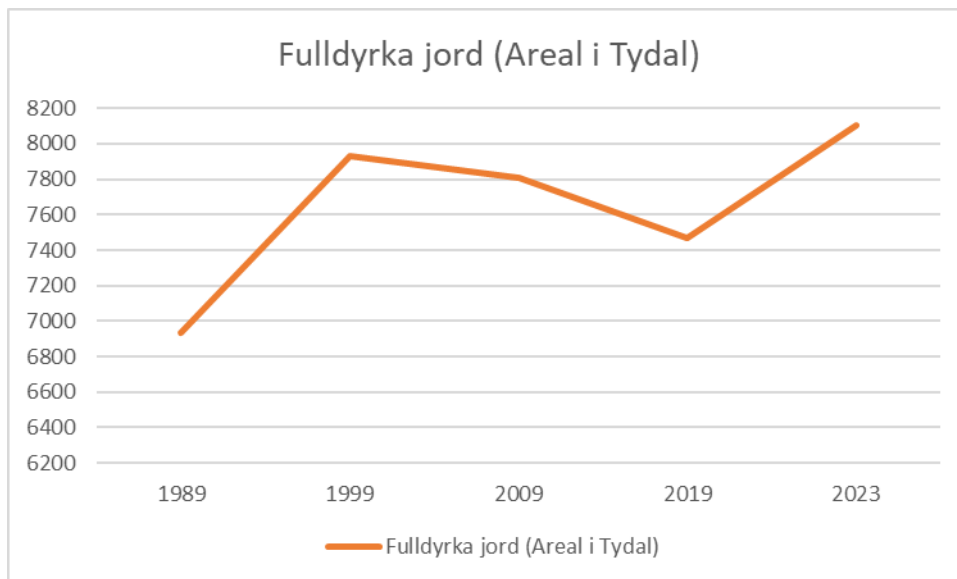
10.1 LANDBRUK

I Tydal så er landbruket en viktig og betydelig næring med stor tro på fremtiden og betydelig vilje til å investere. Brukene i kommunen er godt skodd for fremtiden og endringene som kommer, som for eksempel forbudet mot båsfjøs. Antall bruk har som i resten av landet gått ned.

Figur 8: Antall gårdsbruk menes bruk med landbruksproduksjon (blå linje) og antall bruk med husdyr (oransje linje) differansen kan typisk være bruk som driver med grasproduksjon for salg.

Vi ser en utvikling mot at de brukene som er igjen blir større og tar over ressursene til brukene som legges ned. Derfor er det en økning i dyrkamark i den samme perioden. Grafen under viser utviklingen i dyrkamark i kommunen. Det som ikke kommer frem er areal som tydalsbønder drifter utenfor kommunens grenser.

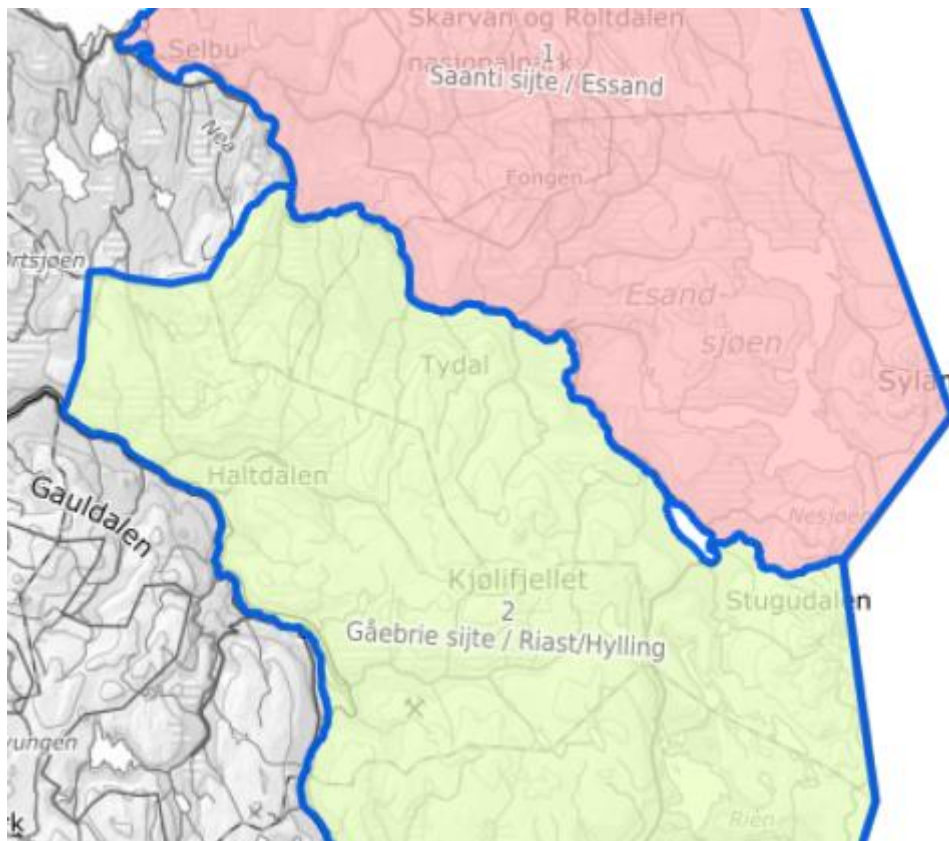
Figur 9: Fulldyrka areal i dekar i perioden 1989 til 2023.

Jordvern er et sentralt tema. Areal som er egnet for matproduksjon skal ivaretas for og kunne produsere mat. I Tydal avstås veldig lite dyrka eller dyrkbar jord til utbyggingsformål, noe som er positivt. Tydal har også mange andre typer areal og ta av til utbygging. Det bør derfor være et mål å unngå nedbygging av dyrkamark.

Produksjonen i Tydal består i all hovedsak av husdyrproduksjon med kjøtt og melkeproduksjon som de to største. Produksjon av sauekjøtt har gått vesentlig ned fra rundt 850 sau i 1989 til rundt 300 i 2023. Det er derimot en økning i melkeproduksjon og storfekjøttproduksjon.

10.2 REINDRIFT

Tydal er en reindriftskommune, og reindriften utgjør en betydelig næring i kommunen. Det er to reinbeitedistrikt som har beiteareal i kommunen. Saanti sijte (Esand reinbeitedistrikt) holder til nord i dalen og mot grensa til Meråker, mens Gåebrien sijte (Riast/Hyllingen reinbeitedistrikt) holder til sør for dalen og mot grensa til Røros og Holtålen.

Figur 10: Kart som viser reinbeitedistriktenes utbredelse i kommunen.

Gåebrien sijte besto i 2019 av 10 siidaandeler og til sammen 61 reineiere. Gåebrien kan ha 5200 rein i vårflokk. Reinantallet var ca 4950 rein i 2019. Tilsvarende består Saanti sijte av 9 siidaandeler, og til sammen 43 reineiere. Reintallet var i 2023 på ca. 4350 dyr og de kan ha inntil 4500 (statsforvalteren). Til sammen er det Rundt 100 reineiere som delvis operer i kommunen og et totalt reintall på oppunder 10 000 dyr før kalving.

Antall rein var stabilt i lang tid. Det har vært en økning i Gåebrien sijte de siste årene.

Reindriften er en naturbasert næring som benytter seg av utmarksbeite hele året. De er avhengig av store sammenhengende arealer for å kunne forflytte seg mellom sommer og vinterbeiter.

Beitedistriktene som er i Tydal har begge vinterbeiteområde ved Femunden i Hedmark. Reindriften påvirkes av arealinngrep og andre forstyrrelser som for eksempel ferdsel. Dette legger føringer for arealplanleggingen i områder der det drives reindriften.

11.3

En urolig verden gjør sitt til at staten har økt fokuset på matproduksjon i landet. Det er vedtatt at selvbergingsgraden skal økes for at landet skal være bedre rustet til å takle evt. leveringsutfordringer av mat. Dette vil påvirke landbrukspolitikken fremover.

11.0 OPPSUMMERING KUNNSKAPSRUNNLAGET

Hovedutfordringen for Tydal kommune er fortsatt befolkningsnedgang, demografi og sysselsetting. Den demografiske utviklingen viser at vi blir flere eldre og færre personer i arbeidsfør alder. Dette gir kommunen utfordringer innen sentrale tjenester som omsorgssektoren som vil måtte se for seg en fremtid med flere brukere av tjenestene, men færre ansatte til å drifte dem. Kommunen ligger over landsgjennomsnittet på personer i arbeidsfør alder som er helt eller delvis ufør.

Kommuneøkonomien er fremdeles god. Siden forrige planstrategi så har kommunen levert gode resultat og disposisjonsfondet har vokst. Dette gir kommunen muligheter til omstilling for å nå de langsiktige målsetningene som kommunen har satt seg i samfunnsplanen.

I hver sektor er det også understreket til dels store utfordringer med å rekruttere ansatte til ledige stillinger. Dette er et tema som er gjennomgående i kommunen, men som vi også registrerer at andre kommuner sliter med. Kommunen må konkurrere om fagressurser med andre kommuner og private aktører. Rekruttering er derfor et sentralt tema som bør få plass i kommunens videre strategiarbeid.

Næringsarbeid er meget viktig. Antall sysselsatte i kommunen går nedover. Det må legges til rette for at flere arbeidsplasser skal skapes.

Bygningsmassen er en forutsetning for tjenesteytingen. Kommunens bygningsmasse er svært slitt, og det er stort behov for å investere i hensiktsmessige tjenestebygg som er tilpasset tjenesteytingen. Her er kommunen i gang med et stort prosjekt med nytt helse og administrasjonsbygg. Eksisterende bygningsmasse som ikke skal gjenbrukes må avhendes samtidig som nytt bygges. Det totale arealet tjenestebygg som kommunen drifter må ned.

Helse og omsorg er de som i førstelinje vil merke økningen i andel eldre. Den store økningen vil komme etter denne planperioden, men tiden må benyttes til å forberede tjenestene for de utfordringer som kommer. Helse og omsorgssektoren har flere store prosesser gående, blant annet overgang til helseplattformen og nytt helse og administrasjonsbygg. Kampen om sykepleiere er hard. Denne kampen vil bli hardere siden det er for få sykepleiere mot det som er nødvendig for å møte fremtidens utfordringer med en "eldrebølge".

Tydalssamfunnet er godt og trygt. Slik skal det fortsette å være. Likevel ser vi at folketallet synker og er nå på et kritisk lavt nivå for å kunne beholde gode kommunale tjenester. I boligundersøkelsen gjennomført i 2024 pekes det blant annet på et snevert aktivitetstilbud som den største grunnen til at enkelte velger å ikke bosette seg i kommunen. Det er da det organiserte aktivitetstilbudet som det vises til. Tilsvarende er naturen og familie to av de største grunnene til at noen velger å bo i kommunen. Folkehelse peker på noen sentrale satsingsområder deriblant inkluderende samfunn for å hindre fraflytting og utenforskap.

For å fremme bolyst og tilflytting er vi avhengig av å tilby gode boliger. En knapphetsressurs er tilgangen på moderne boliger og andre, litt mer utradisjonelle boformer. Kommunen må legge til rette for økt boligbygging. Det finnes en del eneboliger som kommer for salg, men det er ingen leiligheter på det åpne markedet. Leiligheter er attraktive boliger både til førstehjemskjøpere og til eldre som ønsker mindre plass og mer universell utformet bolig. Slike boenheter er viktig for at eldre skal kunne bo lengre hjemme.

Tydal kommune er kommunens største boligutbygger. Det er forsøkt å stimulere til at private skal bygge boliger i kommunen med varierende hell. Det er søkt midler til en boligkoordinator som blant annet skal jobbe med dette.

Klima og klimatilpassing er tema som alle kommuner arbeider med. Tydal kommune må kunne sies å være heldig med tanke på et endret klima. Økt nedbør og mer ekstremvær vil kunne gi oss utfordringer, men topografien i kommunen gjør at det meste av regnvannet føres ned i vassdraget

uten å forvolde skade. Vassdraget er også gjennomregulert som gjør at eventuelle flomsituasjoner kan bremses i magasinene.

12.0 PRIORITERTE PLANOPPGAVER I PERIODEN 2024-2027

12.1 AREALPLAN

Arbeidet med arealplanen pågår.

12.2 SAMFUNNSPLANEN

...

12.3 ANDRE PLANOPPGAVER

Trivsel og bolyst

Kulturplanen utdyper mål og strategier for frivillighet og lokalt engasjement. Det er behov for å rullere planen som ble vedtatt i 2012, i inneværende periode.

Kommunedelplan idrettsanlegg og kulturbygg ligger til grunn for søknad om spillemidler og rulleres årlig i forbindelse med behandling av budsjett og økonomiplan.

Næringsarbeidet

Kunnskapsgrunnlaget viser at det er færre sysselsatte i kommunen. Det viser også en nedgang i antall stillinger i kommunen. Dette bør det arbeides aktivt med. Selv om det er opprettet et næringssselskap så må kommunen ta en aktiv rolle i næringsarbeidet. Det bør ses på en ny/revidering av næringsplanen og evt. Handlingsplan til denne.

Oppvekst

Oppvekstplan - utarbeides i planperioden

Handlingsplan for kvalitetssikring i skolen -utarbeides i planperioden

Handlingsplan for kvalitetssikring av omsorg, leke- og læringsmiljø i barnehagen – utarbeides i planperioden

Temaplan for integrering – utarbeides i planperioden

Frivillighetsmelding- vedtatt i kommunestyret 10.04.2014, bør revideres.

Helse og omsorg

Helse og omsorgsplan for Tydal kommune ble politisk behandlet i 2023. Planen er en helhetlig og overordnet, og omfatter alle helse- og omsorgstjenester i kommunen. Planen er en del av tjenestens styringssystem, og bidrar til å oppfylle plikten til å planlegge virksomhetens aktiviteter. Det bør evt. vurderes om det er nødvendig å utarbeide fagspesifikke delplaner i tillegg til helse- og omsorgsplan i kommende planperiode.

Boligpolitisk plan

Boligpolitisk plan er gammel og bør revideres for å sette felles mål og avgrensninger i kommunens boligarbeid.